

אוצר הגאונים

תשובות גאוני בבל ופירושיהם

על פי סדר התלמוד

ערוך ע"י

ד"ר ב. מ. לוין

כרך שנים עשר

מסכת בבא קמא

הוצאת ח. וגשל בע"מ

ירושלים תשס"ב

חלק ראשון

1-118 אוצר התשובות ומלואים

חלק שני

121-168 אוצר הפירושים, מלואים ותקונים

חלק שלישי

43-124 פירוש רבנו חננאל, מלואים ותקונים

חלק רביעי

127-144 מ פ ת ח ו ת

הקדמה

א.

בן-אוני זה השנים עשר לכרכי אוצר הגאונים והראשון לסדר נזיקין נסדר ונדפס בשנת סול-קשה של מחברו העמל בכל כחו וכח כחו להגדיל תורת הגאונים ולהאדירה. על קשי דרכו במאפל הזמן הנורא הזה נוספה השנה גם מחלתו הקשה שלא נתנה דמי לו כטה ירחים. טשום כך נתמעטה הרבה מִסַּת אוצרו גם לאחרי מחלתו ולא יצא עוד כרך מאוצרו בימי החורף כפי שהיה הדבר נהוג סכרך לכרך כל הימים. וגם עכשיו כצאתו לאור אולי יראו בו פה ושם סימני קצר הרוח או פיזור הנפש של מחברו. ואמנם עבודה זו שהיתה ראויה להיות יצירה גדולה של חבר חכמים שונים לא זכתה עד היום שתיעשה כי אם על ידי איש אחד בודד בסוערו ועבודת הגאונים היא אוצרו. ומי שיכוא עד חקר העבודה הגדולה הזו וימצא בה איזהו גרעון במתכונתה אל יתסה עוד אלא על המלוא הרב אשר נאצר ונסדר באוצר זה בצורה מיוחדת במינה ומזוקקת במדה טרובה בכמה פנים. ומכרך לכרך נמשכת העבודה שנה שנה ומשתלמת יותר ויותר בחוך תוכה, ורק ההערות כשוליה הולכות ופוחתות. אותם הדברים שהיו נראים ראויים לאיזו הערה בכרכים הראשונים כבר נראים להמחבר כפשוטים בכרכים האחרונים. וכאמת אין זה מגמת המחבר להעתיק על אוצרו הערות וחדושים, כדרך המחברים, כי עקרו של אוצר הגאונים הוא רק איצורו וסדרו לשם השלמת הגמרא על ידי תורת הגאונים אשר ישבו עוד על כסא רב אשי ורבינא ככבל וקבלותיהם היו ערוכות להם עוד מימי האמוראים הראשונים, ואילו בירורי דבריהם ולשונותיהם וגרסותיהם זוהי עבודה חשובה לעצמה אחרי אשר יסודרו כל דרכי תורתם על הסדר.

ואמנם מתחלת עבודתי עלה על דעתי להקדים לפני כל מחרוזת של תשובות הגאונים לסוגיא ידועה כעין סבוא המוליך ומביא את הקורא אל תוכן פנימה, וכמו שעשיתי לדוגמא לפני המשנה „מאימתי קורין את שמע בערבית“ על דבר הפלת ערבית בארצות שונות (ראה ב„אוצר החיים“ תר"ץ שנה ו' צד 7-8). אך לאחר כך נוכחתי שדבר זה יכביד הרבה על התקדמותו של האוצר וחזרתי מזה. לעומת זה נוכחתי מתוך עבודתי ביחוד בסדר נשים שגם חלופי הגרסאות השונות הסובאות בראשונים קשורות הרבה בפירושי הגאונים והתחלתי (בפרט במסכת נדרים) להכניס את כולן לחוך אוצר הפירושים, ואפילו כאלה שאין עליהן סימן שמוצאן הוא מחלופי פירושי הגאונים. ומכאן תשובה להנקרנין שתופסין את דרכי על כך.

כפיייה א) ראפרם לרב אשי ואנבי ביה כי כשורא לצלמא.

פ"ב (ב) כמין משל לראיה כלומר דן ואפיק מן הסעולה שבקורות. פ"י גאון קורה ג) שטניחין אותה משקוף לפתחים ורגילין לפתוחי בה פיתוחי צלמים וצורות להיות נאה, ואין כשר לצלמי אלא קורה חזקה מעץ טוב. ומשל מצוי שמושלין בה לכל דבר חזק ואמין.

פ"ד (ד) הגאונים קורה חשובה ממכתר הקורות המצוירות שפ"י דרב אשי עצמו מחק קורה מצוירת בצלמים וחייבו רפרם דקיימא לן כר' מאיר דדאין דינא דגרמי ממעשה ריש לקיש דאחוי דינרא לר' אלעזר וכו' בהגוזל קמא (ק.). ואמר הגאון ה) זה לא יתכן לחייב את השורף אלא אחר כמה דקדוקין שמראין כי בשריפת' אכד הממון שנמצא הוא גורם ודאי, ואין מקבלין שבועת בעל השטר על מה שהיה בו אם לא האמינו דבעי' דאמימר עשו תקנת נגזל במסור [או לא], לא איפשימא דמקילין על הנתבע. ובתחלת הכונס (נה:): תניא ר' מאיר אומר [וכו'] וחייב כדיני שמים הכופף והפורץ השוכר והיודע וכו'.

[צט.] אלא הכא בישנה לשכירות מתחילה ועד סוף קמיפלגי וכו'.

וכתבת י) כי מצא אצלנו (?) בתשובות אנשי קאבס ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף.

[צט:] רבא אמר דכ"ע ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף וכו' ודכ"ע אין אומן קונה בשבח כלי.

כתב ז) רבינו יצחק אלפסי זצ"ל ואסקא רבא דכ"ע אין אומן קונה בשבח כלי. ושמעין מינה דליתא לרבא אסי (צח:): אלא חייב לשלם דמו שידה תיבה ומגדל, וכן הלכה.

וכן כתב בספר המקצועות והילכתא אין אומן קונה בשבח כלי.

ק"י ריש לקיש אחוי ליה דינרא לר"א אמר מעליא הוא א"ל חזי דעלך קא סמיכנא א"ל כי סמכת עלי מאי למימרא דאי משתכח בישא בעינא לאיחלופי לך וכו'. ושאלתם ה) מאי ניהו דינא דגרמי.

כגון דלא גזליה מיגזל אילא גרם ליה לחסרון כים וכי מעשה דריש לקיש דאחוי ליה דינרא לר' אלעזר אמליה ט) מעליא הוא אמליה חזי דעלך קא סמיכנא אמליה די י) לא נפיק בעינא דאישלים לך והא מר הוא דאמי' [ד]דאין דינא דגר(א)מי ר' מאיר (לא) מיכלל דלא סבירא לן כואתיה. אמליה לא, סבירא לן כואתיה. והוינן בה הי ר' מאיר ומשנינן ... כגון אילו וכיוצא בהן דינא דגר(א)מי דר' אלעזר לא מגזל קא גזול ליה דינרא בידים לריש לקיש אלא כיון דחזי ליה לדינרא ואמליה מעליא הוא וקא סמיך ריש לקיש עליה ונמצא אתו דינר רע ופחות גרם ליה ר' אלעזר לפסוד ממנו דינר וזה הוא גרמי.

[קא.] ר' יהודה אומר אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה וכו'.

כתב יא) רבינו יצחק אלפסי זצ"ל והילכתא כר' יהודה. וכן בספר המקצועות.

א) רשימה מתשעה גנוי שכטר ב' צד 427 סי' ע'. וחסרה בקובץ מרמורשטיין צד מ"ה; מספרות הגאונים 227 סי' ע"א. (ב) ערוך ע' כשר. ג) "פ"י כשורה וגשורה אחד הן והן קורה" (ערוך ע' גשר). (ד) ערוך ר"ש בן גאמע, סי' היובל לגרץ צד 1-40; אוצה"ג לכתובות צד 267 סי' תרמ"ג. (ה) השוח לעיל צד 74 סי' רל"ט וצד 44 סי' קל"ב. (ו) רשימה מתשעה גאוניקא ב' 68 ט"שאלות מר יעקב בן מרב נסים לרבינו שירא גאון והאוי אב (= אב בית דין) ז"ל. (ז) אויז סי' ת"ד. (ח) תגי'א ב' צד 38 סי' צ'. (ט) = אמר ליה. (י) = דאי. (יא) אויז בסי' ת"י.

ק"ם לן כספא
חכסף והכסף
ב ההוב וכו'
ע או מכספי
מה שיש בק'
מטבע פחות
אם הוסף
הדין לפותח
אף ראובן
ת כנגד מה
לו המטבע
ירות בוקד
א) לפיק
א כי הא
ה בתמיא.
דאגדמים
א ד) רב
בירו, אם
ול עציס,
או לא.
ס נאבו
מעליא.
שובות
צ' ע"ג
ראה טה
התשובות
אונים
חנאי,
בתיבתא
יבנו האי
יו ע"א.